

Sigurimi bujqësor i bazuar në indeks të motit

Produkt koncept për pemishte të dardhës

Projekti për financimin e sektorit të bujqësisë në Evropë dhe Azi
Qendrore

Përmbledhje e përgjithshme

Sigurimet bujqësore paraqesin një formë të menaxhimit të rrezikut që shfrytëzohet si mbrojtje nga humbje potenciale duke u ofruar fermerëve mundësinë e mbrojtjes nga rreziqet. Sigurimi bujqësor ofron mbrojtje nga humbjet në kulturat bujqësore. Përveç kësaj, sigurimi bujqësor paraqet një mjet të rëndësishëm për të zbutur rreziqet dhe për të siguruar rrugë më të sigurt për investimet e bankës.

Sigurimi bujqësor i propozuar për dardha

Llojet e ftonjëve përdoren si nënshartesa: EMA, EMC, BA 29, Adam's, Sydo dhe OHF 333. Preferenca duhet t'u jepet nënshartëve EMA dhe BA 29. Të gjitha varietetet e dardhës zakonisht shartohen mbi ftua ose dardhë të egër, por disa kërkojnë edhe përdorimin e nënshartësive të ndërmjetme.

Varietetet më të përhapura të kultivuara në Kosovë janë renditur më poshtë: Viljamovka, Dardha e Bukurisë së Qershorit, Abate fetel, Santa Marija, Konferencë, Karmen, Dardha murg, dardha shumëgjyreshe e korrikut, Oksana (dardha Xenia), dardha Ujori, dardha etruske, etj. Duke marrë parasysh numrin e pemishteve të vogla, si modeli më i përshtatshëm dhe më praktik për fillim propozohet një model sigurimi i indeksit të motit për Dardhën.

Përparësitë e modelit të indeksit në krahasim me sigurimin tradicional janë renditur më poshtë:

- Sigurimi indeks mundëson mbulimin për fermerë të vegjël;
- Për personelin e kompanive të sigurimit nuk kërkohet specializim në bujqësi;
- Nuk kërkohet ndonjë ekspertizë për t'i shitur polisat;
- Nuk kërkohet të kryhet ndonjë vlerësim i humbjeve për humbjet e shkaktuara;
- Sigurimi indeks është transparent pasi që lejon policë mbajtësit që të kenë qasje të drejtpërdrejtë në informatat në të cilat do të llogariten pagesat;
- Nuk është prezent rreziku i përzgjedhjes së pafavorshme;
- Nuk ka rrezik moral; dhe
- Kosto të ulëta operative dhe të transaksionit.

Rreziqet kryesore të mollës

Molla përballlet me shumë rreziqe të motit që mund të dëmtojnë sythat, lulet dhe frutat e tyre siq janë: thatësitrat, ngricat pranverore, breshëri, reshjet e tepërta etj. Gjatë periudhës së dimrit, pemët frutore mund të përballojnë temperatura shumë të ftohta. Ndërsa sythat zhvillohen, temperaturat më të ngrohta dhe më të ngrohta (ende nën zero) mund t'i dëmtojnë ato. Temperatura e vrasjes shpesh quhet temperatura kritike dhe përcaktohet si temperatura që sythat mund të përballojnë për një gjysmë ore. Në përgjithësi, ekziston një varg temperaturash mbi të cilat ndodh dëmtimi me gjithnjë e më shumë sytha dhe lule të dëmtuara në temperatura gjithnjë e më të ulëta derisa të gjitha sythat e frutave të vdesin. Shpesh ngrirja do të dëmtojë vetëm disa nga lulet, si ato më të zhvilluara ose lulet në fund të pemës. Pas një ngrirjeje, njerëzit shpesh duan të dinë se sa i keq ishte dëmi. Duhet disa orë që simptomat të zhvillohen. Ndërsa indet e ngrira shkrihen, ato do të kthehen në kafe ose të zeza nëse dëmtohen ose vriten nga të ftohtit, duke zbuluar shkallën e dëmtimit. Temperaturat e ngrirjes prej -2.22 gradë Celsius do të rezultojnë në një humbje prej rreth 10 përqind dhe -4.4 gradë Celsius në një humbje prej 90

përqind. Në një ngrirje rrezatimi me kushte të qarta dhe të qeta, frutat në vendet më të larta ose në majat e pemëve do të dëmtohen më pak se ato në vendet më të ulëta.

Fazat e zhvillimit të mollës ndikohen nga faktorët e mëposhtëm:

- Lartësia mbidetare (çdo 33 metra lulëzimi shtyhet për një ditë);
- Nënshartesa (Dardhët lulëzojnë më herët nëse janë shartuar në nënshartesa të ftonit);
- Moshja e pemës (sa ma e vjetër pema, lulëzimi ndodh më herët);
- Ashpërsia e prerjeve gjatë krasitjes;
- Ekspozicioni i pemishtes (i njëjti varietet lulëzon më herët me ekspozicion-orientim nga jugu dhe lindja krahasuar me ekspozicionin nga veriu dhe perëndimi);
- Të ushqyerit (plehra minerale dhe organike);
- Mbrojtja nga sëmundjet (për fryte dhe lule të shëndetshme);
- Pozicioni i pemishtes (rendet brenda pemishtes), veçanërisht drejtimet e rreshtave/ rendeve të pemishteve me drejtim nga jugu lulëzojnë më herët;
- Humbja varet nga lartësia e kurorës së pemës (sa më e lartë kurora e pemës, aq më e madhe është humbja);
- Ushqimi me fitohormone dhe mikroelemente;
- Mirëmbajtja e duhur e pemishtes.

Periudhat e mbulimit, kufijtë dhe limitet e pagesave

Kuptimi i periudhës kritike të dardhës është një nga mjetet më të rëndësishme për qëllime të sigurimit. Periudha kritike e mollës është përcaktuar periudha prej **20 mars deri me 15 maj (gjithsej 57 ditë)**.

20 mars – 9 prill – Ngricat pranverore (Faza I)

Kjo është faza e mugullimit të sythave dhe është faza më kritike në lidhje me ngricat e pranverës, pasi pjesa më e madhe e sythave, sidomos vezoret, janë shumë të ndjeshme ndaj temperaturave të ulëta. Temperatura e vdekjes shpesh quhet temperatura kritike dhe përcaktohet si temperatura që sythat mund të përballojnë për një gjysmë ore. Pagesat për shkak të ngricave pranverore për këtë periudhë mbulimi janë përshkruar më poshtë:

Nëse temperatura minimale ditore është e barabartë ose nën -7°C , pagesa e dëmshpërblimit do të jetë 10% për çdo ditë dhe çdo gradë.

10 prill – 30 prill – Ngricat pranverore (Faza II)

Kjo është faza e lulëzimit kur fillon lulëzimi. Periudha më e gjatë e lulëzimit lejon mundësi më të madhe të polenizimit normal, tretjes dhe mbjelljes së pemëve. Për çdo ditë të lulëzimit që ndodh më herët se data mesatare e lulëzimit, gjasat për ngrirje rriten. Nga faktorët e mësipërm, mund të shihet se lulëzimi ndodh në periudha të ndryshme në vende të ndryshme për të njëjtin varietet të mollëve. Në rajonet e Kosovës lulëzimi fillon më herët në rajonet me lartësi mbidetare më të ulët dhe më vonë në rajonet më lartësi mbidetare me të lartë si: Në Prizren (20 prill), Ferizaj (28 prill), dhe Dragash (12 maj).

Sapo të fillojë periudha e lulëzimit, një ngricë e madhe mund të shkaktojë dëme serioze për lule në varësi të kohëzgjatjes së ngricës. Pagesat për shkak të ngricave pranverore në mes të pranverës për këtë periudhë të mbulimit janë përshkruar më poshtë:

Nëse temperatura minimale ditore është e barabartë ose nën -4°C , por deri në -5°C , pagesa e dëmshpërblimit do të jetë 30% për çdo ditë. Nëse temperatura ditore është e barabartë ose nën -5°C , por deri në -6°C , pagesa e dëmshpërblimit do të jetë 60% për çdo ditë. Nëse temperatura minimale ditore është e barabartë ose nën -6°C , pagesa e dëmshpërblimit do të jetë 90% për një ditë.

1 maj – 15 maj – Ngricat pranverore (Faza III)

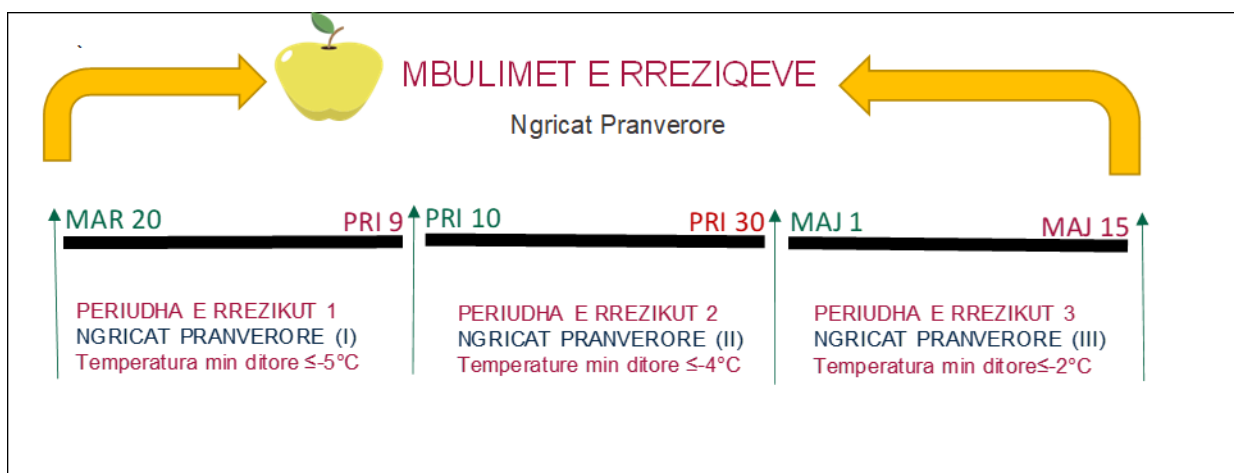
Kjo është periudha e formimit të frutave. Frytet e posa formuara te pemëve frutore janë shumë të ndjeshme ndaj ngricave të vonshme pranvere Faza III. Pagesat për shkak të ngricave të vonshme pranvere për këtë periudhë të mbulimit janë përshkruar më poshtë:

This is the period of fruit formation. The flowers of fruit trees are very sensitive to late-spring frosts. Payouts due to late-spring frost for this coverage period are described below:

If the minimum daily temperature is equal or below -1°C , but up to -2°C , the indemnity payment will be 25% per each day. If the minimum daily temperature is equal or below -2°C , but up to -3°C , the indemnity payment will be 50% per each day. If the minimum daily temperature is equal or below -3°C , the indemnity payment will be 100%.

Në rast të prekjes se kufijve të dëmshpërblimit, do të llogaritet numri i ditëve nën kufijtë e përcaktuar, të cekura më poshtë. Pagesa totale e dëmshpërblimit është shuma e të gjitha dëmshpërblimeve për çdo rrezik specifik. Pagesa e dëmshpërblimit nuk mund të tejkalojë shumën prej 100% për të gjithë periudhën e siguruar.

Figura 1. Periudha kohore e mbulimit të rreziqeve te dardha

Përcaktimi i çmimit të sigurimit

Përcaktimi i çmimit është i bazuar në llogaritjet aktuariale për secilën pikë (grid) dhe rezultatet janë në dispozicion në broshurën e çmimeve (primeve) për kulturën e dardhës.

Të dhënat e nevojshme meteorologjike për sigurimin e bazuar në indeks të motit

Për sigurimin e bazuar në indeks të motit, janë përdorur të dhënat satelitore të DTN (MeteoGroup i mëparshëm), në bazë të të cilave është bërë dizajnimi i produktit, vlerësimi i rrezikut dhe më vonë do të bëhet edhe vlerësimi i humbjeve. Këto komplete të dhënash të rrejtit (të griduara) ofrojnë të dhëna për motin për elementet (faktorët klimatik) për të cilët nuk ka në dispozicion të dhëna të vëzhguara. DTN ka ofruar të dhëna historike të motit për 104 pika brenda gjithë territorit të Kosovës, ku për secilën pikë (grid) ofron informacion me të dhëna moti për një sipërfaqe/ lokacion prej 10x10km.

Shuma e siguruar/ Limitet e pagesave

Shuma e siguruar/ Limitet e pagesave të dëmshpërblimit janë përcaktuar në bazë të kostove operative për prodhimin e dardhës në vitin e tyre të plotë të prodhimit. Shuma e sigurimit ofrohet për dy mundësi zgjedhjeje (opsione) – koston maksimale të prodhimit dhe koston e zvogëluar të prodhimit. Këty dy shuma të sigurimit janë renditur më poshtë:

- Zgjedhja e parë EUR 4,350 për Ha;
- Zgjedhja e dytë EUR 3,000 për Ha;

Kush mund të ofrojë sigurimin bujqësor?

Sigurimet bujqësore do të ofrohen nga kompanitë e licencuara të sigurimeve, ndërmjetësit, agjentët, bankat, institucionet mikrofinanciare (IMF), që veprojnë në Kosovë me kusht që të licencohen nga Banka Qendrore e Kosovës (BQK). Siguruesit duhet t'ia dorëzojnë Divizionit për Menaxhim të Rrezikut (DMR) dokumentacionin e domosdoshëm për miratim dhe përfshirje në sistem, para se të fillohet me shitjen e polisave standarde të sigurimeve indeks.